

ФОНЕТИКА У УЏБЕНИЦИМА ПРЕДРАГА ПИПЕРА ЗА ОСНОВНУ ШКОЛУ*

Предмет овог рада јесте анализа фонетског материјала серије уџбеника руског језика за основну школу *Орбита*, чији је коаутор професор Предраг Пипер. Фонетски материјал у овој серији уџбеника анализирали смо квантитативно, квалитативно и фреквенцијски. Квантитативна анализа показала је да је удео фонетског материјала задовољавајући, почев од нешто више од 11% у комплекту за почетно учење, до нешто више од 4% у уџбенику за осми разред, као и да је удео сегментног материјала у односу на прозодијски готово двоструко већи. Квалитативна анализа показала је да су у овој серији уџбеника неке фонетске јединице заступљене по први пут (интонација унутрашњих фонетских синтагми, ритмика речи, место акцента у речи), да постоје и иновативни облици представљања прозодијског материјала (дијалогска форма), али и да је понекад фонетски опис недовољно прецизан, да је фонетски материјал презентован изоловано у односу на текстуални и граматички материјал уџбеника. Резултати фреквенцијске анализе показали су да је тежиште фонетског материјала на квалитету увек тврдих и увек меких гласова, на пример, уместо на опозицијама тврди/меки сугласници, изговору редукованих вокала после меких сугласника, интонацији унутрашњих фонетских синтагми. Свакако аутори прате развој фонетике као науке и сама презентација материјала, конкретне фонетске јединице и њихов квалитет представљају помак у односу на претходне серије уџбеника руског језика за основну школу.

Кључне речи: руски језик, основна школа, серија уџбеника *Орбита*, фонетски материјал, квантитативна, квалитативна, фреквенцијска анализа.

The subject of this paper is the analysis of the phonetic material of the *Orbita* series of Russian language textbooks for primary school, co-authored by Professor Predrag Piper. We analyzed the phonetic material in this series of textbooks by quantity, quality and frequency. Quantitative analysis showed a satisfactory share of phonetic material, starting with over 11% in the initial learning textbook (for 5th grade), to over 4% in the 8th grade textbook, and the share of segmental material in relation to prosodic is almost twice as high. Qualitative analysis showed that in this series of textbooks some phonetic units are represented for the first time (intonation in internal phonetic phrases, word rhythm, position of stress in words), that there are innovative forms of presentation of prosodic material (dialogical form), but also sometimes the phonetic description is not precise enough, that the phonetic material is presented in isolation in relation to the textual and grammatical material of the textbook. The results of frequency analysis showed that the focus of phonetic material is on the quality of always hard and always soft sounds, for example, instead of the opposition hard/soft consonants, internal phonetic phrases. Certainly, the authors follow the development of phonetics as a science and the presentation of materials, specific phonetic units and their quality represent a step forward compared to previous series of Russian language textbooks for primary school.

Keywords: Russian language, primary school, *Orbita* textbook series, phonetic material, quantitative, qualitative, frequency analysis.

* Дати рад представља необјављени и прерађени део дисертационих истраживања.

Увод. Извори

Циљ датог рада јесте анализа и евалуација фонетског материјала (квантитативна, квалитативна и фреквенцијска) презентованог у уџбеничкој серији *Орбита* (уџбенички комплет за сваки разред садржи три књиге: уџбеник, радну свеску и приручник за наставнике), чији је коаутор професор Предраг Пипер. Прво издање објављивано је од 2007. до 2010. године (комплет *Орбита 1* је намењен ученицима петог разреда основне школе, па све до *Орбите 4*, намењене ученицима 8. разреда основне школе²).

Квантитативна, квалитативна и фреквенцијска анализа

Фонетски материјал у уџбеницима анализирали смо из три угла: квантитативног, квалитативног и фреквенцијског. Прво смо приступили **квантитативној анализи**, која нам је разоткрила удео фонетског материјала у целокупном материјалу уџбеника.

Фонетски материјал се, врло често, у оквиру одређене лекције, подразумева. Када се чита текст или се обрађују стихови, аутори обично дају назнаку наставницима да обрађују пажњу на изговор и интонацију и исправљају ученичке грешке. Овакав материјал (који је секундарно фонетски) најчешће се именује као „неспецијални”³ фонетски материјал (Пасов 1989: 168). Овај материјал ушао је у квантитативну анализу, не и у квалитативну и фреквенцијску анализу.

Потом смо фонетски материјал подвргли **квалитативној анализи**, односно, анализирали смо сам квалитет описа приликом презентације фонетских јединица и креирања фонетских вежби, указујући на добре стране и на недостатке.

Конечно, анализирали смо и учесталост презентација и вежби конкретног специјалног фонетског материјала у уџбеничкој серији *Орбита* почев од петог разреда, закључно с осмим разредом основне школе. **Фреквенцијска анализа** пружила је, такође, материјал за обиље занимљивих закључака.

Квантитативна анализа

У уџбеничком комплету *Орбита 1* фонетски материјал заступљен је у 14 од 16 лекција. Врло је висок удео фонетског материјала у односу на укупан материјал уџбеника у лекцијама 5–11, 13, 15, 17 и 19. Уколико бисмо просечну вредност узели у обзир – видимо да фонетски материјал заузима око 11,5% целокупног материјала уџбеничког комплета. У *Орбити 1* доминирају сегментне јединице и њихове особине (у 12 лекција од 16 су заступљене, што чини удео од 10,5% у односу на целокупни материјал уџбеника), док су супрасегментне јединице и својства заступљене у свега 4 лекције (око 1% укупног материјала).

² Комплетна библиографска референца за сваку појединачну књигу извора налази се на крају рада.

³ Ј. И. Пасов дати термин „неспецијални” (рус. „неспециальный”) користи више у вези с вежбама које се тичу фонетског материјала. Ми ширимо дати термин са вежби (неспецијалних) на фонетски материјал уопште (и изводимо термин „неспецијални фонетски материјал”).

Фонетски материјал је у уџбеничком комплекту *Орбита 2* заступљен у 7 од 8 лекција. Његов удео нагло пада, нарочито када упоредимо квантитет фонетског материјала с комплектом *Орбита 1*. Од приближних 11,5% удела фонетског материјала у односу на целокупан материјал уџбеника у *Орбити 1*, спало се на приближних 5,3% удела фонетског материјала у материјалу уџбеника *Орбита 2*. Доминирају сегментне доминанте (заступљене у 7 од 8 лекција) у односу на прозодијске (заступљене у само 2 од 8 лекција). Сегментне доминанте чине приближно 4%, док прозодијске чине приближно 1% целокупног материјала уџбеника.

У уџбеничком комплекту *Орбита 3* фонетски материјал заступљен је у 7 од 8 лекција. Удео фонетског материјала опада и даље и заступљен је 4,2% у односу на целокупан материјал уџбеника. Нешто већи удео наведеног броја односи се на прозодијски материјал (2,15%), док остали део (нешто више од 2%) односи се на сегментни материјал. Први пут у до сада анализираним уџбеницима квантитет прозодијског материјала превазилази квантитет сегментног материјала.

Фонетски материјал у уџбеничком комплекту *Орбита 4* заступљен је у свакој лекцији. Удео фонетског материјала у односу на целокупан материјал уџбеника исти је као и у претходном уџбеничком комплекту (4,15%). У датом комплекту доминира сегментни материјал, док прозодијски обухвата тек 0,66% целокупног материјала уџбеника. Примећујемо и да су процентуално заступљеније сегментне вежбе у односу на претходне комплете, јер се приближно 1,8% укупног материјала уџбеника односи на сегментна објашњења, док 1,7% фонетског материјала чине сегментне вежбе (удео објашњења и вежби је готово исти).

Квалитативна анализа

Орбита 1

Пре него што приступимо квалитативној анализи уџбеничког комплекта *Орбита 1*, указали бисмо на статус фонетског материјала у уџбенику, који сами аутори експлицирају у предговору приручника за наставнике уџбеничког комплекта.

Када се ради о презентацији и обради фонетског материјала, аутори се опредељују за „дедуктивно-аналитички приступ” (Приручник *Орбита 1*: 6). Аутори експлицирају да ће инсистирати „на раздвајању појма гласа од појма слова”, те да ће „посебним ликовним решењима руски гласовни систем” предочити ученику (Приручник *Орбита 1*: 8). Указују и на диференцијацију „самогласничког од сугласничког подсистема, и, посебно, парове тврдых и меких сугласника, и сугласника без пара, као и диференцирањем слова, уопште, од гласова” (Приручник *Орбита 1*: 9), што сматрамо веома важним; наиме, говорницима српског језика, чији је водећи правописни принцип фонетски, тешко је усвајање дистинкције *слово/глас*. Све ово аутори постижу користећи таква ликовна решења, која називају врстом „школске фонетске транскрипције” (Приручник *Орбита 1*: 9).

У упутствима која су већ усмерена на наставника, аутори у самом предговору дају препоруке да на исправном изговору треба инсистирати, те користити, поред групног, и „индивидуални приступ”, када „сваког ученика треба што више пута чути и исправити” (Приручник *Орбита 1*: 9). Аутори већ у самом предговору

експлицирају метод „преласка на читање”, чија је суштина у уочавању законитости и њиховом аутоматизирању вежбама читања: „Прелазак на читање треба да се одвија од једносложних ка двосложним и вишесложним речима у чијем су саставу само тврди сугласници, а затим се, истим редоследом, усваја читање речи са меким сугласницима у свом саставу. Речи у којима постоји једначење сугласника, појављују се у писаном облику тек у деветој лекцији. Корисно је да наставник избегава да превише теоријски објашњава ученицима правила читања у руском језику. Важно је да ученик уочи правила и да их с разумевањем примењује при читању, односно писању” (Приручник *Орбита 1*: 10).

Будући да су ученици већ имали орални курс и да су већ савладали изговор многих меким сугласничких гласова, сматрамо да није неопходно инсистирати на томе да прве речи које се појављују у писаном облику у уџбенику буду искључиво с тврдим сугласницима. Потребно је и да ученици одмах уоче те словно-гласовне односе, наравно, на познатим и једноставним речима. Када се ради о увођењу нових речи, требало би водити рачуна о две ствари: 1) речи треба да буду кратке, не дуже од двосложних, али могу садржати и меке и тврде сугласничке гласове; 2) прве речи које се појављују у писаном облику требало би буду управо оне речи које су ученици имали у оралном курсу. Наша је препорука будућим ауторима уџбеника да се орални курс осмисли тек после првих писаних лекција.

Аутори се у предговору дотичу и прозодијских средстава: акценат се помиње у контексту „места акцента” у речи – аутори су, стога, акцентовали све речи у уџбенику „осим једносложних и неких речи које се често понављају” (Приручник *Орбита 1*: 10). Интонација се помиње у контексту интонационих конструкција „које треба усвојити”, а које се „у уџбенику посебно не обележавају” (Приручник *Орбита 1*: 10). Основни метод за усвајање интонационих конструкција јесте имитативно-аналитички метод: „Ученике треба упућивати да пажљиво опонашају наставникову интонацију и интонацију коју чују са снимка на компакт-диску, као и да слушају објашњења која наставник даје на часу” (Приручник *Орбита 1*: 10). Аутори наглашавају и чињеницу да су у неким лекцијама уџбеника предвиђене посебне и комплексне вежбе за усвајање интонационих конструкција.

Прве четири лекције су сликовне, односно, припадају оралној фази учења језика: обрађује се изговор руских [а] и [о] и указује се на разлику између тврдих и меким сугласника (Приручник *Орбита 1*: 13).⁴ Вежбе аудирања и понављања за спикером (неспецијални фонетски материјал) заступљене су у свим лекцијама. Већ у другој лекцији се уводи првих 6 слова азбуке (дата је на стр. 7 уџбеника). Поред неспецијалног фонетског материјала уводе се слова азбуке од *ѐ* до *ш* у трећој лекцији. У четвртој лекцији такође нема специјалног фонетског материјала: аудирање и имитација су водеће активности. Обнављају се називи слова руске азбуке.

У првој текстуалној лекцији (пета лекција), аутори су водили рачуна о томе да речи махом буду једносложне, и да су у њима заступљени искључиво тврди

⁴ Фонетски материјал прве четири лекције смо ексцерпирали из приручника за наставнике, будући да је материјал уџбеника само сликовни.

гласови⁵: презентује се елементарна, „школска” хроматска транскрипција. Самогласници су представљени црвеном бојом, сугласници – плавом. Акцентовани самогласници имају нацртану круницу. Фонетска транскрипција није дата у квадратним заградама, али се јасно разликују гласови од слова (гласови су цртани и бојени); пошто се ради о фонетској транскрипцији, сматрамо да би адекватније било да је приказана малим, а не великим словима (малим словним знацима иначе се графички представљају знаци фонетске транскрипције). У петој лекцији тематизује се редукција гласова [a] и [o]. Сматрамо да би аутори требало да одвоје читање слова *a* од читања слова *o*, јер приликом читања слова *a* нема квалитативних промена, док их код слова *o* има. Одлично су приказане квантитативне редукције променом величине знака транскрипције у квадратићу.

Даље у раду нећемо прецизирати конкретну лекцију у којој је представљен специјални фонетски материјал, већ ћемо га описивати уз коментаре. Опозиције гласова по тврдоћи/мекоћи представљене су хроматски: тврди гласови су представљени тамноплавом бојом, меки – светлоплавом с додатним апострофом. Врло је важна опозиција тврдоћа/мекоћа: најважнија разлика сугласничког система гласова руског језика у односу на српски јесте постојање великог броја меких и тврдых парних гласова и врло је добро што су је аутори дали поново, на почетку наставе читања. У вези с прозодијским фонетским материјалом, аутори презентују акцентоване и редуковане гласове (у склопу фонетске транскрипције). Црвеном бојом су обележени самогласници [y], [o], [ы], [э], [a], док су жутом бојом обележена слова *ю*, *ѐ*, *и*, *я*, *е*. Аутори диференцирају слова и њихову дистрибуцију после меких, односно после тврдых сугласничких гласова. Аутори означавају и редуковане вокалске гласове: глас који се реализује после меких сугласничких гласова обележавају као два гласа: *и* испод кога је *э*. У школској фонетској транскрипцији идеално је поистоветити дати редуковани глас с гласом [и].⁶ Следи глас [j] као резултат читања слова *я*, *е*, *ю*, *я* на апсолутном почетку речи, после деоног знака (тврдог или меког), а за њим презентација алтернација звучних сугласничким гласовима с беззвучнима, читање слова *г* у наставку *-ого*, читање словних група *сч* и *жч* обрађених на примерима *мужчина*, *счастье*, читање слова *щ*. Кратко бисмо напоменули да се у уџбенику и радној свесци помињу синтагме „изговор слова”. Слова се читају и пишу, како каже М. В. Панов, а гласови изговарају (Панов 1979: 6).⁷ Препоручили бис-

⁵ У уџбенику за почетно учење хрватских аутора (уџбенику који, такође, има орални период) С. Павуне и В. Хруш (1976) нема овако строгог диференцирања и учења читања прво речи с тврдим гласовима, а онда с меким: када се добро уради припремна фаза у оралном периоду и ученици већ имају у памћење урезан звучни „отисак” великог броја најфреквентнијих речи, нема много бојазни да ће једноставне речи (не дуже од двосложних), које садрже и меке гласове, погрешно прочитати.

⁶ Већ један од новијих универзитетских уџбеника фонетике (Князев, Пожарицкая 2011: 71) редуковани глас [и²] сматра одликом старе норме, док нову норму представља редуковани глас [и], тако да презентовање овог гласа као гласа [и] не мора бити само одлика тзв. „школске” транскрипције.

⁷ Још једном бисмо истакли важност чињенице да се код ученика развија дистинкција слово/глас: слова се читају, док се гласови изговарају. Читањем слова се реализују одређени гласови. О важности ове дистинкције говорили су многи фонетичари Р. И. Аванесов, М. В.

мо ауторима да замене реч „изговор” речју „читање” када говоре о словима. Аутори презентују у наредним лекцијама читање речи са сугласничким словима која се реализују нулом гласа (*здравствуй, солнце, пожалуйста...*), као и читање словних група *тся* и *ться*: *смеяться, радоваться*. Следи обнављање парних тврдих и меких гласова када разликују значења речи: *был–бил, вол–вёл*, као и алтернације звучних и беззвучних у различитим речима, у позицији пред вокалом: *плоды–плоты, супы–зубы*. Напоменули бисмо да су дате вежбе презентоване на веома малом броју примера и ван контекста лекције (о важности контекста и наставе фонетике биће речи нешто касније у раду). Аутори презентују изговор гласа [ш], затим изговор гласа [ы] и његове дистинкције у односу на [и]. Указали бисмо на потребу проширења инструкције за вежбу дистинкције гласова [ы] и [и], у којој се сугерише ученицима да се потруде да гласови [ы] и [и] звуче различито: потребно указати и на то да је неопходно правилно изговорити тврд или мек сугласник пре ових гласова. Тврдоћа/мекоћа сугласника представља кључну сегментну особину за правилно усвајање акцентованих и неакцентованих гласова и она би требало да буде заступљена увек у фонетском материјалу у ком се презентују или увежбавају акцентовани/неакцентовани вокали. Следи увежбавање меких/тврдих сугласничких гласова и гласа [j], увежбавање изговора гласова [ы] и [и]. У самом уџбенику циљ вежбе није на довољно јасан начин исказан, потребно је консултовати материјал приручника за наставнике (Приручник *Орбита 1*: 96) како би намера аутора била јасна. Даље се увежбава глас [j], обележен деоним тврдим знаком у виду вежбе с кратким упутством *Произнеси*, у којој се налазе кратке реченице, као, на пример: *Все сели и все съели. Нельзя объять необъятное*. Последњи презентовани фонетски материјал односи се на читање слова *ш, ч, щ, ж (жж)*.

Закључак *Орбита 1*

Квантитет фонетског материјала (11,5% у односу на материјал уџбеника) указује на почетно учење руског језика.

У уџбеничком комплету доминира сегментни фонетски материјал у односу на прозодијски (10,5% према 1%).

Свака лекција се, почев од прве писане лекције па до десете лекције, отвара фонетским материјалом. Речи које су изоловано дате у циљу објашњења кон-

Панов (Аванесов 1972: 18; Панов 1979: 6), на мешање категорија „слово : глас” у уџбеницима страног језика указивао је још почетком XX века Л. В. Шчерба (Шчерба 1957: 16, 20; први пут рад објављен 1904). Додир са страним језиком (изузимајући орални курс) прати след писање → читање → усмени говор. О овој узајамности говориле су и Н. Н. Варјушенкова и Н. А. Љубимова (Варјушенкова, Любимова 1986: 89, 90). Сваки додир са фонетиком требало би почињати указивањем на разлику слова и гласа; резултат читања написаних слова јесте глас; указивање на ову дистинкцију неопходно је, било да се ради о учењу матерњег, било страног језика. Ово није само терминолошка разлика (умети тачно интерпретирати значење једног и другог термина), већ и дубока суштинска разлика коју ученици не усвајају, јер им се на њу недовољно обраћа пажња, тако да до краја (понекад и филолошких) студија у многим главама остане „збрка” коју можемо понекад чути (када се ради о настави фонетике „ученици не умеју да изговоре сва слова, нарочито мека”, на пример). Оценили бисмо указивање на ову дистинкцију у приручнику за наставнике као веома позитивно, важно и неопходно.

кретне фонетске јединице, по изузетку су заступљене у основним текстовима и дијалозима. Иако је овакав прилаз обради теме условљен почетним учењем, уџбеничка лекција требало би да почиње текстом, тј. да се ученици прво уведу у тему коју треба да обрађују, док наставник може да представи фонетско-словне новине, тј. новине приликом читања појединих речи. Идеално је да сам фонетски материјал буде уткан у садржај лекције. О овоме пише и М. Н. Шутова (Шутова 2004: 14). Фонетски материјал мора да извире из самог садржаја лекције, односно увек би морао да има „комуникативну љуштуру“; сам текст треба да буде засићен фонетским материјалом планираним за обраду у датој лекцији. У целом комплету доминирају вежбе читања, сам неспецијални фонетски материјал заузима велики удео у односу на целокупан језички материјал уџбеничког комплета.

Орбита 2

У вези са статусом фонетског материјала из предговора у приручнику *Орбита 2* издвојили бисмо следеће речи аутора: „Аутори су (...) тежили томе да у што већој мери остваре *интегративни приступ* настави руског језика, којим се настоји објединити *когнитивни приступ* (...), *структурални приступ* (пре свега у структуралној обради система гласова, система слова, граматичких структуралних модела, и лексичко-семантичких микросистема, где је то било могућно и дидактички оправдано), и *функционално-комуникативни приступ* (пре свега, у оријентацији на повезаност граматике и лексике у изражавању појединих семантичких категорија, нпр. времена, простора, припадања итд., као и у настојању да у уџбенику буду заступљени дијалогски и монолошки говорни жанрови, микродијалози и развијени дијалози, описивање, препричавање и др.)” (Приручник *Орбита 2*: 5).

Наставу фонетике би, уз објашњења која треба да буду самостална и подсети ученике на одређену фонетску јединицу, како би успешније урадили одређену вежбу или обновили већ научен фонетски материјал, требало, ако је икако могуће, укључивати у функционално-комуникативни приступ, што аутори у уџбенику чине када је реч о настави граматике и лексике, али у недовољној мери када је реч о настави фонетике.

У уџбеничком комплету *Орбита 2* тематизован је (нећемо прецизирати лекције) следећи фонетски материјал: почиње се, на одличан начин, обнављањем односа „слово – глас” у руском језику. Заглавље у одељку „гласови и слова” почиње илустрованим уводом: *Звуки мы произносим... и слышим... буквы мы видим... пишем... и рисуем*. Веома је важно ученицима повремено указивати на ову дистинкцију, будући да изворни говорници српског језика чији је водећи правописни принцип фонетски, не разликују у довољној мери појам слова од појма гласа и неретко их мешају. Следи вежба читања речи са словима *я, е, ё, ю* у непрекривеном и прикривеном слогу, дијереза сугласничких гласова. Прозодијске доминанте презентују се у оквиру нове редовне рубрике у којој је заступљен само прозодијски материјал, под називом *Внимание, ударение!* Рубрика доноси кратку шалу у дијалогском облику, којом се илуструје редукција гласова [а] и [о] у првом степену редукције: *нога, ногу, на ногу*. Први пут се теоријски

прозодијски материјал уводи у дијалашкој форми. Сматрамо да је оваква форма врло занимљива и приступачна, а занимљивост и динамичност самог текста се поваћава, јер су у дијалогу заступљене личне речи и глаголи у личном глаголском облику (Драгићевић 2007: 33). Постављање питања и давање одговора привлачно је датом узрасту. Дијалашка форма коју аутори користе представља, доиста, позитиван пример тематизовања фонетског материјала који добија, на овај начин, динамику. Истакли бисмо и чињеницу да је први пут у уџбеницима за основну школу презентован проблем графичког обележавања места акцента у речи. Тачно одређивање и бележење места акцента у речи ученицима представља велику тешкоћу. Из разговора са средњошколским наставницима руског језика сазнали смо да наставници готово целу прву годину (после најмање четири године учења руског језика) оспособљавају ученике да одреде место акцента. Стога су овакве вежбе веома битне и важне и требало би да у уџбеницима за основну школу буду далеко фреквентније. Следи презентација опозиције тврдоћа/мекоћа: путем обнављања фонетске транскрипције обнавља се бележење парних меких и тврдих сугласничких гласова. Аутори настављају тематизовање фонетских објашњења дијалашким моделом. Дијалашки представљају место акцента у конкретним речима (реченице су акцентоване и ученицима задате за читање) и први степен редуције после меких гласова. Аутори изједначавају позиције гласова [и], [е] и [а] у примерима *зимá, весно́й, глядýтся*. Иако ова минимизација броја редукованих гласова, тј. њихова реализација једним краћим [и] има теоријску заснованост о којој смо нешто више писали и предлагали овакав приступ (Князев, Пожарицкая 2011: 71), примећујемо противречност: на истој страни, у оквиру фонетске транскрипције у којој се описују меки и тврди гласови, у примерима који на овом месту имају редукован вокал се налази глас [и^н] (визуелно дато *и* изнад *э*, укупне величине нешто мање од величине пуног гласа, пошто се ради о редукованом гласу). У комплету *Орбита 1* аутори користе дати знак. Требало би уједначити у читавом комплету реализацију првог степена редуције као [и]. Следи кратка презентација у вези с реализацијом гласа [j] као резултат читања речи у којима се пише деони знак: примери *компьютер, объясни, друзья, подъезд* су илустровани, односно слова су им нацртана (не ради се о фонетској транскрипцији), а на местима слова *ь* и *ъ* (која су нацртана истоветно), у једном троуглу се налази глас [j]. Објашњење је недовољно прецизно: „*Буквы Ъ и Ь в данных словах показывают, что буквы Е, Ё, Ю и Я надо произносить так, как они называются.*” (Уџбеник *Орбита 2*: 43). Ова непрецизност се највише тиче примера *объясни*, у ком не изговарамо [ja], што би било адекватно називу слова *я*, већ [ji]. Даље аутори презентују опозицију гласова по звучности и алтернације по звучности: обезвучавање на крају речи и алтернације по звучности пред сугласником различите звучности. При презентацији звучних и беззвучних гласова представљени су само тврди гласови, меких нема. У примерима за читање који се налазе и на аудио-диску ван контекста су дате изоловане речи или кратки искази. Аутори даље представљају испадање сугласника: илустроване су речи *праздник, сейчас, пожалуйста, здравствуй...*; слова која се не читају илустративно су представљена у балону, илустрованом у линији изнад речи и у другој боји. Обнавља се читање слова *ц* и група *тсá, тьсá* (групе *тсá* и *тьсá* су илустроване и транскрибоване). Аутори дају неколико кратких реченица за читање, као и једну вежбу за писање у радној свесци – на линије треба уписати или слово *ц*, или групе *тсá, тьсá*.

Последњи презентовани фонетски материјал припада неспецијалном материјалу и односи се на увежбавање изговора гласова [ш], [ж], [ч], [ш], [ц]. Три строфе песме су предвиђене за читање и увежбавање изговора.

Закључак *Орбита 2*

Квантитет фонетског материјала у односу на укупни материјал уџбеника заузима 5%, док прозодијски материјал заузима свега 1% од поменутих 5%. Пошто се ради о продужном учењу, очекивано је да фонетског материјала буде мање. Међутим, будући да су ученици и даље на почетном нивоу учења, не више од А1, фонетски материјал би могао да буде заступљенији.

Фонетски материјал је најчешће презентован изоловано, није повезан с лексичко-граматичким делом лекције. Новина у односу на уџбенички комплет *Орбита 1* јесте увођење прозодијског материјала моделом дијалога. Својом динамичношћу и занимљивошћу сам дијалог доприноси повећању пажње код ученика, која може резултирати бољим памћењем. Истакли бисмо и важност презентовања и увежбавања обележавања и читања места акцента у речи. Недовољна прецизност фонетског израза услед поједностављивања фонетских чињеница и прилагођавања узрасту одликује и овај уџбенички комплет.

Орбита 3

Предговор у коме је статус фонетског материјала експлициран идентичан је као у претходном комплету.

Презентација фонетског материјала почиње изговором гласа [ц]: презентују се правописне групе *ти, ди, тся, ться*, праћене с неколико примера за вежбање. Уводи се нови знак транскрипције, [ц:]. Следи објашњење у вези са читањем слова *о* у позицији првог степена редукције. Уводи се транскрипциони знак [ǎ] и назив гласа *короткое а*. Транскрибују се читаве речи ([ǎкнó], [ǎрóх], [ǎдна], [пǎтом]) и даје се неколико примера речи за читање. Фонетски материјал презентује се на вишем нивоу: фонетска транскрипција врло је блиска научној транскрипцији, уводе се нови знаци. У новом одељку *Внимание, интонация!* заступљена је прозодијска имитативна вежба упитних исказа који почињу везником *А*. Схематска контура која приказује кретање тона верно представља његов силазно-узлазни благ покрет у оквиру средње-доњег регистра. Међутим, овај тип упитних исказа није идеалан за почетак наставе интонације, јер се овакво кретање тона употребљава у врло ограниченом броју упитних исказа; затим, ово није најтипичније кретање тона за руски језик, те стога сматрамо да дата интонациона конструкција (ИК-4) треба да представља прозодијску периферију наставе прозодије, док централни део треба да представљају само прве три интонационе конструкције, с посебним нагласком на трећу конструкцију, најфреквентнију, која треба да буде праћена великим бројем вежби, понављањем на готово сваком часу руског језика. Следи изговор сугласничких гласова пред вокалским гласом [э] у речима страног порекла, наведено је неколико речи као пример (речи из текста поновљене су изоловано) и читање слова *ч* у фреквентним речима, у оквиру словних група *чт* и *чи* (*конечно, скучно...*); објашњење у вези с читањем неких речи које се појављују у

тексту: *матч, помошник, бутса, счѐт*. У наредној целини аутори представљају исту прозодијску имитативну вежбу упитних исказа који почињу везником *А* на новом садржају. Следи обезвучавање гласова на крају речи, као и алтернација звучних са безвучним гласовима пред безвучним гласовима. Речи су транскрибоване (*друг, народ, приказ, зуб, багаж, узкиј, редкиј, резкиј, сербскиј, тяжкиј*). Аутори даље презентују писање и читање речи с деоним знаком, нешто касније и писање неколико речи које се пишу с деоним знаком и словом *о* (*батальон*). У одељку *Повторяем интонацию* обнавља се интонација упитних исказа без упитне речи (ИК-3). Кретање мелодијског тона ових исказа у уџбенику представљено је слично кретању тона упитних исказа с везником *а*, што је нетачно, будући да се кретање тона ова два типа упитних исказа веома разликује. Кратки упитни искази који су презентовани имају различит број слогова, те стога и донекле различито кретање мелодијског тона: центар ове конструкције некада је последњи слог (нема силазног кретања нити постцентралног дела), као у примерима *Давно?* и *Передашь?*, док у другима пак постоје сва три дела конструкције, претцентрални, централни и постцентрални, те тон обухвата цео дијапазон гласа, сва три регистра: *Потрошили?* *Соліли?* Позитивном бисмо истакли чињеницу да су интонационе конструкције дате контрастивно: на упитни исказ без упитне речи одмах се одговара обавештајним исказом истог лексичког садржаја. Први пут у уџбеничком комплету аутори презентују кретање мелодијског тона у исказима који нису једносинтагматски. Прво се презентује интонација просте реченице: обавештајни и упитни исказ, варира се и место интонационог центра. Покрет тона илустрован је двама типовима стрелица (један тип стрелица илуструје силазни, други – узлазни покрет тона). Стрелица која означава контуру мелодијског тона иста је и у упитним исказима без упитне и са упитном речју. Позитивно за наставу прозодије руског језика у српској говорној средини јесте само тематизовање овог прозодијског материјала: први пут се у уџбеницима за основну школу уопште презентује интонација унутрашњих фонетских синтагми. Донекле је објашњење кретања мелодијског тона праћено непрецизношћу описа (интонација расте и пада уместо мелодијски тон). Само објашњење одлично је осмишљено, али је недовољно прецизан опис. Кориснику уџбеника није довољно јасно какво је то узлазно кретање тона: да ли је узлазни покрет једнак узлазном кретању у упитним исказима без упитне речи или са упитном речју (где покрет и није узлазан, само је у овом уџбенику тако обележено), или упитном исказу са везником *а*. Будући да је покрет тона унутрашњих говорних синтагми најчешће налик на кретање мелодијског тона код исказа без упитне речи (ИК-3), ово би требало посебно нагласити. У зависности од темпа, стила, околности у којима је неки исказ изречен, зависи употреба конкретне интонационе конструкције, ИК-3 или ИК-4. Пошто аутори презентују исказе изоловано, не можемо знати у којим околностима и ком стилу су употребљени, шта им претходи и следи, што нас наводи на још један закључак: када се презентује једна интонациона конструкција, морамо је примарно дати у миниконтексту: исказ који нам служи као модел за одређено кретање тона мора имати бар још једну реплику (уколико је дијалог) или још један исказ испред и иза себе (ако се ради о монологу). Он мора бити контекстуализован. О овоме су писале и Н. Е. Луцка (Луцкая 1983) и Д. Н. Антонова (Антонова 1975: 60).

Закључак *Орбита 3*

Удео фонетског материјал и даље опада у односу на укупан материјал комплета (4,2%). *Орбита 3* је уџбенички комплет који је најбогатији прозодијским материјалом: нешто више од половине укупног фонетског материјала припада прозодијском.

Први пут се у основношколском уџбенику руског језика представља интонација унутрашњих фонетских синтагми и ИК-3, које би, због велике фреквентности саме конструкције управо у унутрашњим синтагмама требало да заузму централно место у настави прозодије. Сам прозодијски и остатак сегментног материјала презентован је изоловано и ван контекста. Сегментни материјал углавном се обнавља, често га карактерише недовољна прецизност описа. Школска фонетска транскрипција замењена је транскрипцијом блиском научној.

Орбита 4

Фонетски материјал овог уџбеничког комплета почиње презентацијом места акцента у речима које имају исти словни састав, а где место акцента диференцира значење (*мука́ – му̀ка; звоно́к – зво́нок; замо́к – за́мок; доро́га – доро́га́; жарко́е – жа́ркое; смотре́те – смотре́йте; плачу́ – пла́чу*). Следи место акцента у различитим облицима речи. Контрастирају се генитив јединице и номинатив множине неколико именица (*игра, страна, лес, поле*). Речи су дате у синтагмама које упућују на њихов облик (на пример *начало игры́, весёлые игры́*). Значај овог супрасегментног материјала јесте у томе што му се по први пут у уџбеницима за основну школу посвећује пажња. На истом словном материјалу одлично се види колики је значај места акцента у речи, на који начин се мења гласовни састав речи које се потпуно исто пишу када је место акцента различито. Позитивно је што су дати еквиваленти у српском језику, како би ученици видели колико је важно место акцента за значење речи. И дато објашњење карактерише ванконтекстност и изолованост, материјал је презентован као списак речи. Посебно бисмо истакли да се у датом комплету *Орбита 4* на аудио-материјалу сваког дијалога указује на специфичност разговорне руске интонације у упутству: *Обратите особое внимание на интонацию разговорного общения*. Аутори даље презентују увек тврде и увек меке гласове, затим парне тврде и меки сугласнике, изговор [ц:], које се реализује читањем словних група *тя́* и *ться́*, читање група *сч, жч*. Даље аутори презентују прозодијску доминанту која се односи на гласове [и] и [ы] и изговор тврдог/меког гласа испред одговарајућих гласова. Аутори настављају с презентацијом алтернације гласова [и] и [ы]: (*с Ирой, с Игорем, от Ивана, перед играми, в июле*) и први пут указује на алтернацију гласа [и] са [ы] у фонетској речи. Следи обнављање писања и читања речи с деоним знаком, обезвучавање звучних сугласника на крају речи пред паузом, алтернације звучног са безвучним пред безвучним и обрнуто. Представљена је дијереза сугласника на примерима сугласничких група *стн* и *здн*. Следи вежба у којој ученици читају синтагме с речима које ове групе (на пример, *местный театр, честный человек...*). Аутори даље представљају читање удвојених сугласника. Читањем ових слова реализују се, по ауторима, дуги сугласнички гласови. За читање су дате речи *Савва, Анна, вилла, сумма...* У појединим речима аутори су направи-

ли омашке: као речи у којима се реализује дуг сугласнички глас, погрешно је су дате речи *колега*, *аппетит*, *грамматика*, *аппарат*: реализације су прости гласови [л'], [п'], [м] и [п] (Орфоэпический словарь 1983: 28, 107, 209; Иванова 2011: 15, 133, 269). Када се тематизују удвојени сугласнички гласови неопходно је а) правити разлику између речи руског порекла и речи страног порекла (на пример *вилла – длинный*); б) правити разлику (у вези с писањем удвојених слова) између транслитерације (преузимања речи с правописом страног језика) и речи у којима је удвојено слово на граници између корена и суфикса, префикса и корена.

Закључак *Орбита 4*

Исти квантитет фонетског материјала као у комплету *Орбита 3*, с тим што у комплету *Орбита 4* готово да одсуствује прозодијски материјал, који је доминирао претходним комплетом (0,7% од 4,2 посто фонетског материјала). Истакли бисмо и чињеницу да је први пут заступљен фонетски материјал у вези с местом акцента у речима истог словног састава, или различитим облицима исте речи, као и материјал који тематизује и алтернацију гласа [и] с гласом [ы] после тврдих сугласничких гласова у фонетској речи.

Фреквенцијска анализа

Анализирајући учесталост заступљености конкретног фонетског материјала у уџбеничкој серији *Орбита* за основну школу, дошли смо до следећих закључака:

Сегментни материјал готово двоструко је заступљенији у односу на прозодијски, односно супрасегментни, тај однос приближно је 56:30. Најзаступљенији сегментни материјал представљају меки сугласнички гласови: најзаступљенији је глас [ј], следе [ч'] и [ш'], укупно 22 пута се презентују. Тврди гласови у серији уџбеника су заступљени 20 пута (најчешћи су [ж], [ш] и [ц]). Шест пута у уџбеничкој серији заступљени су парни тврди и меки сугласнички гласови. Алтернације сугласничких гласова су у сваком комплету презентоване по једанпут (заступљене 4 пута). Звучни и беззвучни помињу се само једном у читавој серији уџбеника.

Најфреквентнији прозодијски материјал односи се на акцентоване вокале (12 пута се презентују) и редуковане вокале (4 пута презентовани). Најчешћи акцентовани глас је глас [ы], најчешће презентован у контрасту с гласом [и]. Тематика посвећена месту акцента у речи у ужем смислу заступљена је четири пута у читавој серији уџбеника. Интонација исказа има упола мању заступљеност у односу на вокале, тиче се претежно једносинтагматских (упитних) исказа. Само једном је заступљен вишесинтагматски исказ, представљен интонацијом унутрашње синтагме двосинтагматског исказа.

Закључак

Фонетски материјал у уџбеничкој серији *Орбита* квантитативно је адекватно заступљен, нешто више на почетном учењу (чак 11,5%). Квантитет фонетског материјала очекивано опада у наредним комплетима, али никад испод

4% специјалног фонетског материјала. Квантитативном анализом дошли смо до податка да је готово двоструко већа заступљеност сегментног фонетског материјала у односу на супрасегментни материјал у целој серији уџбеника.

Када се ради о самој презентацији и квалитету описа фонетског материјала, највеће предности ове серије уџбеника огледају се у следећем: једна од најважнијих особина сугласничког система која је, уједно, веома компликована за усвајање, јесте опозиција гласова по тврдоћи/мекоћи. Аутори почињу орални део уџбеника за почетно учење управо овом јединицом, поново је тематизују у првој текстуалној лекцији уџбеника за почетно учење: понављање дате јединице доприноси бољем усвајању. Од самог почетка аутори инсистирају на разликовању термина слово и глас, што је веома важно. По први пут се уџбеницима фонетике за основну школу представља интонација унутрашњих фонетских синтагми и ИК-3, као и фонетски материјал који тематизује место акцента у речи и место акцента у речима истог словног састава, или различитим облицима исте речи. Први пут представљен је фонетски материјал у вези с алтернацијом гласа [и] с гласом [ы] после тврдых сугласника у предлозима у оквиру исте фонетске речи. Као огромну предност уџбеничке серија *Орбита* у вези с начином презентације прозодијског материјала, јесте његова дијалогска форма. Дијалог даје динамичност самом садржају, проблематизује материјал и даје одговоре, што доприноси мотивацији за учење и памћењу.

Неки од недостатака на које бисмо указали односе се на недовољну прецизност фонетских описа (нужна последица прилагођавања узрасту), на изолованост примера, њихову неповезаност с текстуалним и граматичким делом лекције.

Конечно, фреквенцијска анализа показала је и да је тежиште фонетског материјала унеколико померено: уместо што је тежиште на гласовима руског језика који су увек тврди или увек меки, оно би требало да буде на опозицији тврдых и меких сугласника (што је у уџбенику за почетно учење учињено, али не и у наредним уџбеницима), на редукцији вокала после меких гласова (икању), на ритмици речи, као и на интонацији незавршених фонетских синтагми, као најфреквентнијим елементима који се у говору срећу, а који су говорницима српског језика (и не само српског) тешки за усвајање.

Уџбеничка серија *Орбита*, када се ради о презентацији и вежбама специјалног фонетског материјала, прати развој фонетике као науке и свакако представља помак унапред у односу на претходне генерације уџбеника.

Цитирана литература

- Аванесов, Рубен И. Русское литературное произношение. Москва: Просвещение, 1972.
 [Avanesov, Ruben I. Russkoe literaturnoe proiznoshenie. Moskva: Prosveshchenie, 1972]
- Антонова, Дина Н. «О сопроводительном курсе фонетики и интонации в учебнике русского языка для иностранцев». Русский язык за рубежом № 2, 1975: 59–62.
 [Antonova, Dina N. «O soprovoditel'nom kurse fonetiki i intonatsii v uchebnike russkogo iazyka dlia inostrantsev». Russkii iazyk za rubezhom № 2, 1975: 59–62]
- Варюшенкова, Нина Н., Нина А. Любимова. «Фонетико-графическая интерференция и ее проявление в речи на неродном языке». Русский язык за рубежом № 1, 1986: 88–90.

- [Variūshenkova, Nina N., Nina A. Liūbimova. «Fonetiko-grafičeskaia interferentsiia i ee proiavlenie v rechi na nerodnom iazyke». Russkii iazyk za rubezhom № 1, 1986: 88–90]
- Драгићевић, Рајна. „Ка болјим учбеницима за српски језик”. [У:] Б. Марковић (ур.) Уџбеник и савремена настава. Зборник поводом 50 година рада Завода за уџбенике. Београд: Завод за уџбенике, 2007, 27–35.
- [Dragićević, Rajna. „Ka boljim udžbenicima za srpski jezik”. [U:] B. Marković (ur.) Udžbenik i savremena nastava. Zbornik povodom 50 godina rada Zavoda za udžbenike. Beograd: Zavod za udžbenike, 2007, 27–35]
- Иванова, Татьяна Ф. Новый орфоэпический словарь русского языка. Произношение, ударение, грамматические формы (около 40 000 слов). Москва: Дрофа, Русский язык – Медиа, 2011.
- [Ivanova, Tat'ana F. Novyj orfoèpičeskij slovar' russkogoazyka. Proiznošenie, udarenie, grammatičeskie formy (okolo 40 000 slov). Moskva: Drofa, Russkijazyk – Media, 2011]
- Князев, Сергей В., Софья К. Пожарицкая. Современный русский литературный язык. Фонетика, графика, орфография, орфоэпия. Москва: Академический Проект, Гаудеамус, 2011.
- [Knāzev, Sergej V., Sof'â K. Požarickaâ. Sovremennyj russkij literaturnyjazyk. Fonetika, grafika, orfografiâ, orfoèpiâ. Moskva: Akademičeskij Proekt, Gaudeamus, 2011]
- Луцкая, Наталья. Э. «Работа над ритмикой и интонацией русской диалогической речи». Русский язык за рубежом № 3, 1983: 35–41.
- [Luckaâ, Natal'â. È. «Rabota nad ritmikoj i intonacijerusskoj dialogičeskoj reči». Russkijazyk za rubežom № 3, 1983: 35–41]
- Орфоэпический словарь русского языка. Произношение, ударение, грамматические формы (ред. Р. И. Аванесов). Москва: Русский язык, 1983.
- [Orfoèpičeskij slovar' russkogo iazyka. Proiznošenie, udarenie, grammatičeskie formy (red. R. I. Avanesov). Moskva: Russkii iazyk, 1983]
- Панов, Михаил В. Современный русский язык. Фонетика. Москва: Высшая школа, 1979.
- [Panov, Mikhail V. Sovremennyi russkii iazyk. Fonetika. Moskva: Vysshaiâ shkola, 1979]
- Пассов, Ефим И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. Москва: Русский язык, 1989.
- [Passov, Efim I. Osnovy kommunikativnoï metodiki obučeniia inoiazychnomu obshcheniiu. Moskva: Russkii iazyk, 1989]
- Шутова, Марина Н. «Фонетический курс русского языка для иностранных студентов-филологов на завершающем этапе обучения». Русский язык за рубежом № 4, 2004: 12–16.
- [Šutova, Marina N. «Fonetičeskij kurs russkogoazyka dlâ inostrannyh studentov-filologov na zaveršaušem ètape obučeniâ». Russkijazyk za rubežom № 4, 2004: 12–16]
- Щерба, Лев В. «О служебном и самостоятельном значении грамматики как учебного предмета». [В:] Избранные работы по русскому языку. Москва: Учпедгиз, 1957, 11–20.
- [Šerba, Lev V. «O služebnom i samostoâtel'nom značenii grammatiki kak učebnogo predmeta». [V:] Izbrannye raboty po russkomuazyku. Moskva: Učpedgiz, 1957, 11–20]
- Pavuna, Stanka, Vera Hruš. Говорите с нами. Početnica ruskoj jezika za V razred osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga, 1976.
- [Pavuna, Stanka, Vera Hruš. Govorite s nami. Početnica ruskoj jezika za V razred osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga, 1976]

Извори

- Пипер, Предраг, Марина Петковић, Светлана Мирковић. Орбита 1. Руски језик за пети разред основне школе. Београд: Завод за уџбенике, 2007.
- [Piper, Predrag, Marina Petković, Svetlana Mirković. Orbita 1. Ruski jezik za peti razred osnovne škole. Beograd: Zavod za udžbenike, 2007]
- Пипер, Предраг, Марина Петковић, Светлана Мирковић. Орбита 1. Руски језик. Радна свеска за пети разред основне школе. Београд: Завод за уџбенике, 2007.
- [Piper, Predrag, Marina Petković, Svetlana Mirković. Orbita 1. Ruski jezik. Radna sveska za peti razred osnovne škole. Beograd: Zavod za udžbenike, 2007]
- Пипер, Предраг, Марина Петковић, Светлана Мирковић. Орбита 1. Руски језик. Приручник за наставнике за пети разред основне школе. Београд: Завод за уџбенике, 2007.
- [Piper, Predrag, Marina Petković, Svetlana Mirković. Orbita 1. Ruski jezik. Priručnik za nastavnike za peti razred osnovne škole. Beograd: Zavod za udžbenike, 2007]
- Пипер, Предраг, Марина Петковић, Светлана Мирковић. Орбита 2. Руски језик за шести разред основне школе. Београд: Завод за уџбенике, 2008.
- [Piper, Predrag, Marina Petković, Svetlana Mirković. Orbita 2. Ruski jezik za šesti razred osnovne škole. Beograd: Zavod za udžbenike, 2008]
- Пипер, Предраг, Марина Петковић, Светлана Мирковић. Орбита 2. Руски језик. Радна свеска за шести разред основне школе. Београд: Завод за уџбенике, 2008.
- [Piper, Predrag, Marina Petković, Svetlana Mirković. Orbita 2. Ruski jezik. Radna sveska za šesti razred osnovne škole. Beograd: Zavod za udžbenike, 2008]
- Пипер, Предраг, Марина Петковић, Светлана Мирковић. Орбита 2. Руски језик. Приручник за наставнике за шести разред основне школе. Београд: Завод за уџбенике, 2008.
- [Piper, Predrag, Marina Petković, Svetlana Mirković. Orbita 2. Ruski jezik. Priručnik za nastavnike za šesti razred osnovne škole. Beograd: Zavod za udžbenike, 2008]
- Пипер, Предраг, Марина Петковић, Светлана Мирковић. Орбита 3. Руски језик за седми разред основне школе. Београд: Завод за уџбенике, 2009.
- [Piper, Predrag, Marina Petković, Svetlana Mirković. Orbita 3. Ruski jezik za sedmi razred osnovne škole. Beograd: Zavod za udžbenike, 2009]
- Пипер, Предраг, Марина Петковић, Светлана Мирковић. Орбита 3. Руски језик. Радна свеска за седми разред основне школе. Београд: Завод за уџбенике, 2009.
- [Piper, Predrag, Marina Petković, Svetlana Mirković. Orbita 3. Ruski jezik. Radna sveska za sedmi razred osnovne škole. Beograd: Zavod za udžbenike, 2009]
- Пипер, Предраг, Марина Петковић, Светлана Мирковић. Орбита 3. Руски језик. Приручник за наставнике за седми разред основне школе. Београд: Завод за уџбенике, 2009.
- [Piper, Predrag, Marina Petković, Svetlana Mirković. Orbita 3. Ruski jezik. Priručnik za nastavnike za sedmi razred osnovne škole. Beograd: Zavod za udžbenike, 2009]
- Пипер, Предраг, Марина Петковић, Светлана Мирковић. Орбита 4. Руски језик за осми разред основне школе. Београд: Завод за уџбенике, 2010.
- [Piper, Predrag, Marina Petković, Svetlana Mirković. Orbita 4. Ruski jezik za osmi razred osnovne škole. Beograd: Zavod za udžbenike, 2010]
- Пипер, Предраг, Марина Петковић, Светлана Мирковић. Орбита 4. Руски језик. Радна свеска за осми разред основне школе. Београд: Завод за уџбенике, 2010.
- [Piper, Predrag, Marina Petković, Svetlana Mirković. Orbita 4. Ruski jezik. Radna sveska za osmi razred osnovne škole. Beograd: Zavod za udžbenike, 2010]
- Пипер, Предраг, Марина Петковић, Светлана Мирковић. Орбита 4. Руски језик. Приручник

за наставнике за осми разред основне школе. Београд: Завод за уџбенике, 2010.
[Piper, Predrag, Marina Petković, Svetlana Mirković. *Orbita 4. Ruski jezik. Priručnik za nastavnike za osmi razred osnovne škole*. Београд: Zavod za udžbenike, 2010]

Елена Гинич

ФОНЕТИКА В УЧЕБНИКАХ ПРЕДРАГА ПИПЕРА ДЛЯ ВОСЬМИЛЕТНИХ ШКОЛ СЕРБИИ

Резюме

В данной статье мы анализировали фонетический материал в серии учебников для восьмилетних школ Сербии под названием *Орбита*, соавтором которых является профессор Предраг Пипер. Мы провели количественный, качественный и частотный анализ фонетического материала и пришли к интересным выводам. Результаты количественного анализа показали, что доля фонетического материала в пятом классе (первый год изучения русского языка) составляет больше 11% совокупного материала учебника. Доля фонетического материала в учебниках шестого, седьмого и восьмого классов резко падает, но не меньше 4% (4,2% в восьмом классе). Доля сегментного материала вдвое больше, чем доля суперсегментного материала. Результаты качественного анализа показали, что в данной серии учебников есть очень важные фонетические единицы, представленные в учебниках для восьмилетних школ впервые (интонация внутренних финетических синтагм, ритмика слова, место ударения в слове, ИК-3, чередование гласного [и] с гласным [ы]; просодический материал представлен в форме диалога, что оказывает влияние на мотивацию при изучении русского языка). С самого начала авторы настаивают на различении значения терминов буква/звук, что является очень важным для носителей сербского языка. С другой стороны, фонетическое описание не всегда является достаточно точным (когда фонетическое описание дидактизируется, чтобы ученикам на данном возрасте оно было понятным, точность неизбежно теряется), фонетический материал чаще всего представлен изолированно от текстуального и грамматического материала учебника. Результаты частотного анализа показали, что в центре внимания авторов в учебниках *Орбита* – прозношение всегда мягких и всегда твердых согласных звуков, например, вместо того, чтобы центр внимания был на парах твердый/мягкий звуки, на произношении редуцированных гласных после мягких согласных, на интонации внутренних фонетических синтагм.

Тем не менее, презентация фонетического материала в данной серии учебников представляет собой шаг вперед по отношению к предыдущим сериям учебников русского языка для восьмилетних школ: авторы несомненно следили за развитием фонетики как науки.

Ключевые слова: русский язык, восьмилетняя школа, серия учебников *Орбита*, фонетический материал, количественный, качественный, частотный анализ.